

ZA SLEPE ŽE OD 1920
SERVING THE BLIND SINCE 1920

**ZVEZA DRUŠTEV SLEPIH
IN SLABOVIDNIH SLOVENIJE**
1000 Ljubljana, Groharjeva 2

tel: 01 47 00 211, fax: 01 47 00 220

E-mail: zdsss@zveza-slepih.si

Številka: 2988

Datum: 30.11.2018

Republika Slovenija

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo

Kotnikova ulica 5

1000 Ljubljana

Zadeva: Pripombe in predlogi Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije na predlog spremembe Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP-H)

Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije (ZDSSS) je invalidska organizacija, ki v Republiki Sloveniji deluje v javnem interesu ter ima status reprezentativnosti za slepe in slabovidne. Ustanovljena je bila za zadovoljevanje skupnih potreb slepih in slabovidnih po izvajanju posebnih socialnih in drugih programov ter njim posebej prilagojenih storitev. Interese slepih in slabovidnih zastopa na državni ravni. Za potrebe slepih in slabovidnih ZDSSS zagotavlja številne posebne socialne programe in storitve, ki jih izvaja kot dopolnitev dejavnosti javnih služb, namesto njih ali v obliki samostojne dejavnosti. V okviru ZDSSS deluje tudi Knjižnica slepih in slabovidnih Minke Skaberne, ki zagotavlja dostop do publikacij slepim in slabovidnim ter osebam z motnjami branja.

Kot strokovno združenje, ki zastopa in uveljavlja interese slepih in slabovidnih ter oseb z motnjami branja, ZDSSS pozdravlja odločitev Evropske unije za podpis Marakeške pogodbe o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja (v nadaljnjem besedilu: Marakeška pogodba) in posledično sprejem Direktive (EU) 2017/1564 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. septembra 2017 o določenih dovoljenih uporabah določenih del in drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko pravico in sorodnimi pravicami, za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja ter o spremembi Direktive 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorske pravice in sorodnih

Edina tema, ki obstaja, je neznanje ...

Uradni pisavi ZDSSS sta pokončni Arial 12 in Arial 12 krepka, skladno s priporočili Evropske zveze slepih (EBU), saj sta najprimernejši za ljudi z okvarami vida

pravic v informacijski družbi (v nadaljevanju: Direktiva 2017/1564/EU) in Uredbe (EU) 2017/1563 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. septembra 2017 o čezmejni izmenjavi med Unijo in tretjimi državami izvodov v dostopnem formatu določenih del in drugih predmetov urejanja, zaščiteneh z avtorsko pravico in sorodnimi pravicami, v korist slepih in slabovidnih oseb ter oseb z drugimi motnjami branja (v nadaljevanju: Uredba 2017/1563/EU).

ZDSSS v nadaljevanju podaja obrazložitev svojih stališč in predlogov za implementacijo določb Direktive 2017/1564/EU v Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, skladno s pozivom, objavljenim na spletnih straneh Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo dne 30. 10. 2018. Temu dokumentu je predložen predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-H, dokument EVA: 2018-2130-0033, z dne 30. 10. 2018), dopolnjen s predlogi sprememb posameznih členov ZASP, kakor jih predlaga ZDSSS.

1. Predlog ZDSSS glede spremembe člena 48a:

Doslej veljavni člen 48a:

"V korist invalidnih oseb je prosto reproduciranje in distribuiranje dela ter javno recitiranje, če to delo ni na voljo v zahtevani obliki in je uporaba neposredno povezana z invalidnostjo teh oseb, omejena na njen obseg ter ni namenjena doseganju neposredne ali posredne gospodarske koristi."

ZDSSS se v nadaljevanju opredeljuje do predlogov glede sprememb tega člena in predlaga spremembe tega člena:

- 1. ZDSSS pozdravlja spremembo 48a člena ZASP, ki razširja izjemo za vse invalide na način, da vključuje pravico priobčitve javnosti (vključno z dajanjem na voljo javnosti).**
- 2. ZDSSS pozdravlja, da se odpravlja zahteva, da delo ni na voljo v zahtevani obliki, kar bo upravičencem olajšalo uporabo izjeme.**
- 3. ZDSSS pozdravlja tudi odločitev zakonodajalca, da izjema v korist invalidov ostane brezplačna.**
- 4. ZDSSS predlaga, da se termin "invalidna oseba" nadomesti s terminom, ki je kulturno sprejet med slovenskimi invalidi in tudi širše družbeno; to je termin "invalid".**

Z terminologijo, ki je sprejeta med slovenskimi invalidi ter v slovenskem pravnem redu, bi se nedvoumno izpostavilo, koga nagovarjajo spremembe.

5. ZDSSS predlaga, da se v besedilo člena 48a izrecno doda še pravica predelave dela v obsegu, ki je potreben za zagotovitev del v primernem formatu.

ZDSSS v izogib nejasnostim in dvomom, ter posledično reševanju tega vprašanja v sodnih postopkih, predlaga, da se pravica predelave izrecno vključi v besedilo člena 48.a.

Pravica predelave je nujna, saj brez predelave originalnega dela ni mogoče izdelati dela v dostopnem formatu. Iz predloga spremembe ZASP-H izhaja, da se zakonodajalec tega problema zaveda, saj v obrazložitvah v 2. členu (tretji odstavek) in na str. 8 predloga ZASP-H izrecno omenja, da so dovoljene spremembe in pretvorbe, ki so nujno potrebne, da invalid delo lahko uporablja.

Tudi Direktiva 2017/1564/EU predvideva možnost predelave dela v potrebnem formatu v členu 3(2) in recitalu št. 8. Predelavo dela izrecno predvidevata tudi člen 4(1)(a) in člen 4(2)(a)(ii) Marakeške pogodbe. Tudi Hrvaška je v procesu implementacije Direktive 2017/1564/EU pravico predelave izrecno vključila v drugem odstavku 86.a člena hrvaškega Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

Če se pravica predelave izrecno ne doda, bi to lahko spodkopalo namen izjeme za invalide, obenem pa bi okrnilo tudi pravice upravičenih oseb z motnjami branja, ki jim jih podeljuje Direktiva 2017/1564/EU. Te imajo namreč zagotovljeno pravico, da smejo izvesti predelave del pri izdelavi izvoda v dostopnem formatu (člen 3(1)(a) v povezavi s členom 3(2) Direktive 2017/1564/EU). Ker je pravica upravičenih oseb in oseb, ki delujejo v njihovem imenu, da izdelajo delo v dostopnem formatu, pri predlogu ZASP-H vključena v obseg člena 48.a, je potrebno ta člen prilagoditi na način, da bo upravičenim osebam zagotavljal enake pravice, kot jim jih zagotavlja Direktiva 2017/1564/EU, to pa nujno obsega tudi pravico predelave.

Dodatno ZDSSS izpostavlja, da je izjema iz Direktive 2017/1564/EU namenjena vsem osebam, ki zaradi določene motnje ne morejo brati na enak način kot osebe brez te motnje, ne glede na to, ali so te osebe na kakršni koli "formalni" način priznane kot "invalidi". Niti direktiva 2001/29/ES (Infosoc Direktiva) niti Marakeška pogodba niti Direktiva 2017/1564/EU ne postavljajo nikakršnih pogojev po formalnem priznavanju statusa invalida.

6. ZDSSS predlaga, da se v besedilo člena 48a izrecno doda, da formalno izkazovanje statusa invalida za možnost sklicevanja na izjemo ni potrebno.

Po prvi uveljavitvi izjeme za invalide leta 2004 (ZASP-B) so se že pojavili dvomi glede tega, katere osebe se na izjemo lahko sklicujejo in ali morajo biti na določen formalni način priznane kot "invalidi". V izogib tem dvomom v prihodnje ZDSSS predlaga in zahteva, da se v ZASP izrecno zapiše, da formalno izkazovanje statusa invalida za možnost sklicevanja na izjemo ni potrebno. S tem se bodo na izjemo lahko sklicevale vse osebe, ki iz različnih telesnih ali duševnih razlogov avtorskih del ne morejo uporabljati na enak način kot ne-invalide (npr. osebe, katerih vid je oslabljen zaradi starosti, dislektiki, osebe z lažjimi duševnimi motnjami, itd.).

Če bi obveljalo, da so koristniki izjeme iz člena 48a samo invalidi, ki jim je tak status formalno priznan, potem ZASP ne bo usklajen z določbami Direktiva 2017/1564/EU. Ta namreč (brez zahtev po kakršnemkoli formalnem priznanju statusa) upravičenim osebam in osebam, ki delujejo v njihovem imenu, posebej priznava pravice do izdelave izvodov v ustreznem formatu, ločeno od pravic pooblaščenih subjektov. Ker predlog ZASP-H pravice upravičenih oseb ne obravnava samostojno, ampak jo umešča v obseg "splošne določbe" člena 48a, bi lahko prišlo do situacije, kjer bi morala upravičena oseba v Sloveniji na formalni način izkazati, da je "invalid", čeprav Direktiva 2017/1564/EU take obveznosti ne določa. Povedano drugače: oseba, ki je slabovidna zaradi starosti, ali ima disleksijo in nima odločbe, da je invalid, se ne bi mogla sklicevati na izjemo iz 48.a, čeprav ji Direktiva 2017/1564/EU to pravico v členu 3(1)(a) izrecno priznava.

ZDSSS izpostavlja, da Direktiva 2017/1564/EU v členu 2(2)(c) izrecno omenja osebe z motnjami zaznavanja in branja, v recitalu št. 7 pa tudi osebe z učnimi težavami, kar nakazuje, da so koristniki izjeme tudi osebe, ki zaradi duševnih motenj potrebujejo avtorska dela v prilagojeni obliki (npr. poenostavljena besedila, ki omogočajo t. i. "lahko branje"). To je dodaten razlog, zaradi katerega ZDSSS vztraja, da bi se morala izjema iz člena 48.a izrecno nanašati na vse invalide, tudi če nimajo formalno priznanega statusa "invalida". Obenem je treba to upoštevati tudi pri pravici predelave – knjige za lahko branje so prirejene (poenostavljene), vendar pa je taka poenostavitev nujna, da osebe z duševno motnjo delo lahko razumejo na enak način kot osebe brez motenj. Pravica predelave, za katero ZDSSS vztraja, da se izrecno doda v 48.a člen, mora omogočati tudi takšne predelave del, zato ZDSSS predlaga, da se pravica predelave izrecno doda v člen 48.a.

Če se v členu 48a ne bo dodal drugi odstavek, kot ga predlaga ZDSSS (Opcija a), oz. določba, da invalidi ne potrebujejo "formalnega" priznanja invalidnosti, potem ZDSSS vztraja, da se izjema za invalide dopolni z dodatkom, da se vse upravičene osebe (iz člena 48c) izrecno štejejo med

invalide (Opcija b), saj bodo lahko le tako vsi upravičenci iz Direktive 2017/1564/EU izvrševali svoje pravice skladno z Direktivo - tudi tisti, ki nimajo formalnega statusa "invalida" (npr. dislektiki, starejši z motnjo vida, itd.).

7. ZDSSS predlaga, da se besedilo " ni namenjena doseganju posredne ali neposredne gospodarske koristi" nadomesti z nevtralnim besedilom "v nekomercialne namene".

Pri dosedANJI ubeseditvi namreč obstaja tveganje, da se določba nanaša tudi na prunerem, da bi se lahko štelo, da ima upravičenec iz izjeme posredno gospodarsko korist že zato, ker mu ni bilo treba kupiti izvoda dela. ZDSSS je prepričan, da je namen "nekomercialnosti" pravzaprav v tem, da upravičena oseba, ki sme delo uporabljati na podlagi izjeme, s tem ne dosega dobička (npr. z nadaljno prodajo dela v primernem formatu). Tudi Direktiva 2017/1564/EU v členu 3(1)(b) v angleški verziji uporablja nevtralni termin "on a non-profit basis" ("na neprofitni podlagi"), Direktiva 2001/29/ES pa prav tako nevtralni termin "of a non-commercial nature" ("nekomercialne narave"). ZDSSS zato predlaga, da se uporabi izraz "v nekomercialne namene".

2. Predlog ZDSSS glede člena 48b:

ZDSSS se v nadaljevanju opredeljuje do predlogov glede tega člena in predlaga spremembe tega člena:

1. ZDSS predlaga, da se izrecno omogoči tudi izmenjava del med upravičenimi osebami samimi.

Direktiva 2017/1564/EU predvideva možnosti izmenjave zlasti med upravičenimi osebami in pooblaščenimi subjekti ter pooblaščenimi subjekti med seboj, ne pa tudi izmenjave del med upravičenimi osebami samimi. Za čim bolj učinkovito razširjanje del v dostopnem formatu bi bilo smotno, da se izrecno omogoči tudi izmenjava del med upravičenimi osebami samimi. To ni v nasprotju z določbami Direktive 2017/1564/EU, saj ta v korist invalidov dopušča tudi druge oz. dodatne izjeme in omejitve (recital 20).

2. ZDSSS predlaga, da se izrecno določi, v izogib vsem dvomom, da pravica pooblaščenih subjektov, da posojajo izvode dela v dostopnem formatu, ne sme biti predmet nadomestila za javno posojanje iz 36. člena ZASP.

36. člen ne omejuje zavezanca iz obveznosti nadomestila za javno posojanje iz 36. člena ZASP samo na primere, ko dela posojajo fizičnim osebam. V izogib dvomom, naj se izrecno določi, da

posojanje med pooblaščenimi subjekti ni predmet nadomestila.

3. ZDSSS predlaga, da se krog pooblaščenih subjektov na nacionalni ravni dodatno prilagodi.

Recitali Direktive kot pooblaščen subjekte omenjajo knjižnice in izobraževalne ustanove (recital št. 9). Krog pooblaščenih subjektov bi bilo mogoče dodatno prilagoditi na nacionalni ravni (npr. tudi v Avstriji je bila Direktiva 2017/1564/EU implementirana na način, da so izrecno našteje še institucije, ki so državno financirane, da zagotavljajo storitve upravičenim osebam). Z dodatkom, kot ga v tretjem odstavku 48c predloga ZASP-H predlaga ZDSSS, bi v krog pooblaščenih subjektov sodila tudi Knjižnica za slepe in slabovidne Minke Skaberne in institucije in nevladne organizacije ter združenja oseb z motnjami branja, ki so javno financirane (npr. Zveza slepih in slabovidnih Slovenije).

4. ZDSSS pozdravlja odločitev zakonodajalca, da ne uvede obveznosti predhodne registracije ali preverjanja izpolnjevanja pogojev za pooblaščen subjekte.

ZDSSS se zavzema, da se v kar največji meri izključijo obveznosti, da morajo biti pooblaščen subjekt posebej formalno pooblaščen s strani pristojnih organov, da smejo koristiti novo izjemo. Ne sme biti namen ZASP, da določa nove administrativne obremenitve za subjekte, ki že zdaj izvajajo dejavnosti zagotavljanja izvodov v dostopnem formatu, ali da se pretirano oteži vstop novih takih subjektov. ZDSSS predlaga, da se v besedilo člena 48b izrecno zapiše, da postopek predhodne registracije ali formalni postopki preverjanja izpolnjevanja pogojev za pooblaščen subjekte niso predvideni.

5. ZDSSS pozdravlja določbo, ki zagotavlja, da so Pogodbena določila, ki so v nasprotju s členom 48b, nična.

3. Predlog ZDSSS glede člena 48c:

ZDSSS se v nadaljevanju opredeljuje do predlogov glede tega člena in predlaga spremembe tega člena:

1. ZDSSS predlaga, da se v 3. točki prvega odstavka 48c člena beseda "invalidnosti" (na koncu) nadomesti z besedo "motnje".

Direktiva 2017/1564/EU v angleški verziji tako na začetku kot na koncu 3. točke uporablja enak izraz ("disability"). Izraz "motnja" je nevtralen in preprečuje, da bi morala biti upravičena oseba

formalno priznana kot "invalidna oseba" (npr. z odločbo). Na način, kot ga predlaga ZDSSS, so v obseg upravičenih oseb vključene tudi osebe, ki zaradi določenih motenj ne morejo brati. Disleksija na primer ni kategorija invalidnosti, vsekakor pa je motnja branja. Če bi 3. točka ohranila termin "invalidnosti" namesto "motnje", bi bila disleksija (pa tudi npr. poslabšanje vida zaradi starosti) iz obsega določbe lahko neupravičeno izključena.

2. ZDSSS predlaga, da se v izogib dvomom, na katera dela se člen 48c nanaša, in zoževanju nabora del, uporabi nevtralni izraz "dela".

Glede del, na katere se izjema nanaša, ZDSSS ugotavlja, da predlog ZASP-H v drugem odstavku člena 48c govori o "tiskanih delih", kar bi lahko zožilo nabor del, za katera velja izjema, čeprav je v obrazložitvi k 3. členu zapisano, da pojem tiskano delo ustreza opredelitvi pojma "delo ali drugi predmeti urejanja" iz Direktive 2017/1564/EU. V izogib dvomom, na katera dela se člen 48c nanaša, in zoževanju nabora del, bi bilo bolje uporabiti nevtralni izraz "dela", kot ga predvidevata Direktiva 2017/1564/EU in Marakeška pogodba (tako je Direktivo 2017/1564/EU implementirala tudi Avstrija, kjer je uporabljen termin "dela" (Werke)). Obenem termin "tiskana dela" že pojmovno ni ustrezen, saj se med ta dela po definiciji iz Direktive 2017/1564/EU, ki jo prevzema tudi ZASP-H, uvrščajo tudi npr. zvočne knjige, ki nikakor niso "tiskane". Direktiva 2017/1564/EU se na "tiskana dela" ("printed works") izrecno nanaša samo v členu 2(2)(c), pri čemer pri definiciji "dela ali drugega predmeta urejanja" (člen 2(1)) ne uporabi besede "tiskano". S tem Direktiva jasno razločuje med "tiskanimi deli" in "deli in drugimi predmeti urejanja". Krog slednjih je širši. To razlikovanje bi se v ZASP-H izgubilo, če bi se tudi termin "dela in drugi predmeti urejanja" implementiral kot "tiskana dela".

Štefan Kušar
Tajnik Zveze

Matej Žnuderl
Predsednik Zveze